

ОЦІНЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ З ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА

© 2015 БАЛАН О. С., АРАБАДЖИ О. В.

УДК 657.1:620.9

Балан О. С., Арабаджи О. В. Оцінювання нематеріальних активів інвестиційного проекту з виробництва біопалива

Метою статті є дослідження методів оцінки нематеріальних активів (НМА) інвестиційного проекту з виробництва біопалива та виявлення впливу особливостей виробництва біопалива на НМА. Актуальною проблемою сучасного обліку є здатність достовірно відображати інформацію про нематеріальні активи у фінансовій та інших видах звітності. Запорукою цього є процес визначення реальної науково обґрунтованої цінності об'єкта нематеріальних активів – оцінка. Необхідно зазначити, що проблемною є оцінка об'єкта нематеріальних активів, створених підприємством самостійно, наприклад, технологія виробництва біопалива. Неузгодженість у питаннях організації, обліку та оцінки нематеріальних активів має значний вплив на достовірність інформації про загальний стан активів, що оприлюднюється суб'єктами господарювання. Усе відчутніше впливає на теорію та практику бухгалтерського обліку загалом і нематеріальних активів зокрема його взаємодія з міжнародними стандартами. Тому безсумнівним є необхідність урахування в цих питаннях існуючого зарубіжного досвіду, однак з орієнтуванням на вітчизняні реалії, а також максимальним наближенням теоретичних надбань до діючої практики. У статті розглянуто параметри оцінювання нематеріальних активів та запропоновано порівняльну характеристику підходів до оцінки нематеріальних активів для використання її підприємствами.

Ключові слова: нематеріальні активи, інвестиційний проект, виробництво біопалива, оцінювання.

Табл.: 4. Бібл.: 10.

Балан Олександр Сергійович – член-кореспондент Академії економічної кібернетики України, доктор економічних наук, доцент, Одеський національний політехнічний університет (пр. Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: shurabalan@gmail.com

Арабаджи Олеся Володимирівна – магістр, Одеський національний політехнічний університет (пр. Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: olesya_arabadzhi@mail.ru

УДК 657.1:620.9

UDC 657.1:620.9

Балан А. С., Арабаджи О. В. Оценка нематериальных активов инвестиционного проекта по производству биотоплива

Целью статьи является исследование методов оценки нематериальных активов (НМА) инвестиционного проекта по производству биотоплива и выявление влияния особенностей производства биотоплива на НМА. Актуальной проблемой современного учета является способность достоверно отображать информацию о нематериальных активах в финансовой и других видах отчетности. Залогом этого является процесс определения реальной научно обоснованной ценности объекта нематериальных активов – оценка. Необходимо отметить, что проблемной является оценка объекта нематериальных активов, созданный предприятием самостоятельно, например технология производства биотоплива. Несогласованность в вопросах организации, учета и оценки нематериальных активов оказывает значительное влияние на достоверность информации об общем состоянии активов, которая обнаруживается субъектами хозяйствования. Все ощутимее влияет на теорию и практику бухгалтерского учета в целом и нематериальных активов в частности его взаимодействие с международными стандартами. Несомненно, необходимо учитывать в этих вопросах существующий зарубежный опыт, однако с ориентиром на отечественные реалии, а также максимальным приближением теоретических достижений действующей практики. В статье рассмотрены параметры оценивания нематериальных активов и предложена сравнительная характеристика подходов к оценке нематериальных активов для использования ее предприятиями.

Ключевые слова: нематериальные активы, инвестиционный проект, производство биотоплива, оценка.

Табл.: 4. Библ.: 10.

Балан Александр Сергеевич – член-кореспондент Академии экономической кибернетики Украины, доктор экономических наук, доцент, Одесский национальный политехнический университет (пр. Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина)

E-mail: shurabalan@gmail.com

Арабаджи Олеся Владимировна – магистр, Одесский национальный политехнический университет (пр. Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина)

E-mail: olesya_arabadzhi@mail.ru

Balan O. S., Arabadzhy O. V. Valuation of Intangible Assets of Investment Project on Production of Biofuel

The aim of this paper is to study the methods for estimating intangible assets (IA) of investment project on production of biofuel and to identify the impact of characteristics of biofuels production on IA. The topical problem of contemporary accounting is the ability to reliably display information about intangible assets for financial and other forms of reporting. Such reliability can be provided through the process of determining the real scientifically substantiated value of the object of intangible assets, i.e. valuation. It should be noted that valuation of the object of intangible assets, created by the enterprise by its own means, such as biofuel production technology, appears to be problematic. Non-compliance in the matters of organization, accounting and valuation of intangible assets has a significant impact on the accuracy of the information on the general status of assets, which is published by economic entities. Compatibility with international standards increasingly causes influence on the theory and practice of accounting in general and intangible assets, in particular. Certainly, in these matters, the existing foreign experience should be taken into consideration, which should go along with the focus on domestic realities, as well as with maximum approaching the theoretical achievements of current practices. The article discusses the parameters for valuation of intangible assets and proposes a comparative characteristic of approaches to valuation of intangible assets, which can be of use for enterprises.

Key words: intangible assets, investment project, production of biofuel, valuation.

Tabl.: 4. Bibl.: 10.

Balan Oleksandr S. – Corresponding Member of the Academy of Economic Cybernetics of Ukraine, Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Odessa National Polytechnic University (pr. Shevchenko, 1, Odessa, 65044, Ukraine)

E-mail: shurabalan@gmail.com

Arabadzhy Olesia V. – Master, Odessa National Polytechnic University (pr. Shevchenko, 1, Odessa, 65044, Ukraine)

E-mail: olesya_arabadzhi@mail.ru

Актуальною проблемою сучасного обліку є здатність достовірно відображати інформацію про нематеріальні активи у фінансовій та інших видах звітності. Запорукою цього є процес визначення реальної науково обґрунтованої цінності об'єкта нематеріальних активів – оцінка. Особливістю останньої є наявність цільового характеру та відсутність єдиного універсального методу.

Оцінювання нематеріальних активів – це оцінка, визначення ціни, вартості, якості ресурсів, придатності тощо, аналіз даних щодо нематеріальних активів.

Неузгодженості в питаннях організації, обліку та оцінки нематеріальних активів має значний вплив на достовірність інформації про загальний стан активів, що оприлюднюється суб'єктами господарювання. Суттєвий вплив на теорію і практику бухгалтерського обліку в цілому і нематеріальних активів зокрема чинить його взаємодія з міжнародними стандартами. Безсумнівно, необхідно врахувати в цих питаннях існуючий зарубіжний досвід, проте – з орієнтиром на вітчизняні реалії, а також максимальним наближенням теоретичних досягнень діючої практики.

Оцінювання нематеріальних активів є досить актуальним в управлінських цілях для того, щоб визначити вартість компанії, для розуміння власних конкурентних переваг і розроблення стратегії розвитку. Взагалі існує три підходи до оцінювання вартості нематеріальних активів: ринковий (порівняльний), дохідний, витратний [1]. Розглянемо особливості застосування методичних підходів до оцінювання нематеріальних активів у *табл. 1*.

У науковій і навчальній літературі на даний момент немає уточненого визначення інвестиційного про-

екту у сфері виробництва біопалива. Можна сказати, що інвестиційний проект у сфері виробництва біопалива – це комплекс документів, який має повну інформацію щодо можливості вкладення інвестором ресурсів у виробництво палива з біологічних матеріалів, його вигід для інвестора, підприємства, соціальної та екологічної сфер [2]. Основною законодавчою базою, якою необхідно керуватися при створенні такого проекту, є Закон України «Про альтернативні види палива» [3], в якому сказано, що біологічні види палива (біопаливо) – тверде, рідке та газове паливо, виготовлене з біологічно відновлювальної сировини (біомаси), яке може використовуватися як паливо або компонент інших видів палива.

Існують певні особливостям виробництва біопалива, а саме: сезонність, технологія виробництва, фінансування, експорт сировини, недосконалість нормативної бази. Оцінимо ступінь впливу їх на нематеріальні активи в *табл. 2*, а параметри оцінювання нематеріальних активів щодо їх класифікації розглянемо в *табл. 3*.

Таблиця 2

Вплив особливостей виробництва біопалива на НМА

Особливості виробництва біопалива	Вплив особливостей біопалива на НМА
Сезонність	-
Технологія виробництва	+
Фінансування	+
Експорт сировини	+
Недосконалість нормативної бази	-

Таблиця 1

Особливості застосування методичних підходів до оцінювання нематеріальних активів

Підходи до оцінювання	Методи оцінювання	Вид нематеріального активу, до якого застосовується метод	Обмеження застосування методу
Дохідний підхід	Метод непрямої капіталізації (дисконтування грошових потоків)	Для окремого нематеріального активу та для їх сукупності	Потребують особливі вимоги до складу експертів, їх досвіду, а також вимагають особливі вимоги до вихідної інформації, на основі якої проводиться оцінка
	Метод додаткового прибутку	Для всієї сукупності нематеріальних активів, для оцінки гудвілу	
	Метод роялті	Для оцінки вартості патентів і ліцензій	
	Метод переваги у прибутку та метод розподілу прибутків	Для оцінки вартості винаходів	
Витратний підхід	Метод прямого відтворення	Лише методами затратного підходу можна визначити вартість результатів НДДКР, промислових зразків, ліцензій на право займатись окремими видами діяльності	Не підходять для принципово нових виробів. Орієнтовані на фактичні витрати та не враховують споживчих витрат товару
	Метод заміщення		
	Метод строку життя		
Порівняльний (ринковий) підхід	Метод порівняння цін продажу	Для оцінки вартості майнових прав	Складність при визначенні показника, який міг би адекватно відобразити корисність нематеріальних активів

Параметри оцінювання нематеріальних активів [4]

Групи НМА (згідно з П(С)БО 8)	Умови застосування	Дохідний підхід (за справедливою вартістю)	Витратний підхід (за історичною собівартістю)	Порівняльний підхід (за ліквідаційною вартістю)
Права користування природними ресурсами	За наявності алгоритму розрахунку	+	-	-
Права користування майном	За наявності близьких аналогів	-	-	+
				(з урахуванням відмінностей)
Права на комерційні позначення	Без умов	+	-	-
Права на об'єкти промислової власності (ноу-хау, сорти рослин, корисні моделі, промислові зразки тощо)	Результат неспівставно більше витрат	+	-	+
	Алгоритм розрахунку результату заснований на неповних даних	-	+	+
			(за відсутності аналога)	(за наявності аналога)
	Результати розрахунку за всіма підходами близькі	+		
		за підходом, який найбільш повно забезпечений інформацією		
Об'єкт власного виробництва або є фактична ціна придбання	+	+	-	-
Авторське право та суміжні з ним права (право на твори та їх виконання, програмне забезпечення, бази даних тощо)	Вибір за умов наявності або відсутності аналога	+	-	+
		(за відсутністю аналога)		(за наявністю аналога по рівню якості продукту)
Незавершені капітальні інвестиції в НМА	Без умов	-	+	-
Інші НМА (право на діяльність, ліцензії, привілеї тощо)	Платні права	-	+	-
	Безкоштовні привілеї	+	-	-

Вивчення діючої практики свідчить про існування двох видів оцінки нематеріальних активів: експертної та бухгалтерської. Отже, важливим аспектом дослідження є проведення детального аналізу кожного з них. Обов'язковість оцінки об'єктів майнових прав визначено ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Зокрема, обов'язкова оцінка майна за допомогою експертних методів здійснюється в разі [5]:

- ✦ створення підприємств (господарських товариств) на базі державного майна або майна, що є в комунальній власності;
- ✦ реорганізації, банкрутства, ліквідації державних, комунальних підприємств і підприємств (господарських товариств) з державною часткою майна (часткою комунального майна);
- ✦ виділення або визначення частки майна у спільному майні, в якому є державна частка (частка комунального майна);

- ✦ визначення вартості внесків учасників і засновників господарського товариства, якщо до зазначеного товариства вноситься майно господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна), а також у разі виходу (виключення) учасника або засновника зі складу такого товариства;
- ✦ приватизації й іншого відчуження у випадках, встановлених законом, оренди, обміну, страхування державного майна, майна, що є в комунальній власності, а також повернення цього майна на підставі рішення суду;
- ✦ переоцінки основних фондів з метою бухгалтерського обліку;
- ✦ оподаткування майна згідно із законом;
- ✦ визначення збитків або розміру відшкодування у випадках, встановлених законом;
- ✦ в інших випадках за рішенням суду або у зв'язку з необхідністю захисту суспільних інтересів;

- ✦ застави державного та комунального майна;
- ✦ відчуження державного та комунального майна способами, що не передбачають конкуренції покупців у процесі продажу, або в разі продажу одному покупцеві;
- ✦ визначення збитків або розміру відшкодування під час вирішення спорів та в інших випадках, визначених законодавством, або за згодою сторін.

У свою чергу, порядок експертної оцінки нематеріальних активів регламентується Міжнародними стандартами оцінки (методичний посібник № 4 «Нематеріальні активи») (МСО-2001), стандартами TEGOVA-2000 (методичний посібник № 8 «Нематеріальні активи»), а також Національними стандартами № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» та № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Відповідно до норм зазначених вище нормативних документів в економічній літературі виділяється три методичні підходи до визначення вартості нематеріальних активів, а саме: порівняльний (ринковий), дохідний та витратний, детальна характеристика яких наведена в *табл. 4*.

Для підвищення ефективності оцінки інвестиційних проектів необхідно дослідити його сутність, зміст,

порядок розробки та реалізації. Таким чином, необхідно розкрити сутність основ інвестиційного проекту, вибрати ефективну методiku його оцінювання та визначити пріоритетні напрями його фінансування [7].

Інвестиційний проект як комплексну систему розглядає Г. О. Васіна, характеризуючи цю категорію як процес вкладення грошових коштів у реальне виробництво, яке наведене у вигляді системи взаємопов'язаних у часі та просторі й об'єднаних з ресурсами заходів і дій, що виконуються з метою його реалізації. Здебільшого мета реалізації інвестиційного проекту полягає в досягненні прибутку, але при вкладенні фінансових ресурсів у господарську діяльність досить часто задовольняються соціальні потреби населення. Г. М. Тарасюк під інвестиційним проектом розуміє сукупність документів, що характеризують проект від його задуму до досягнення заданих показників ефективності й обсягу, що включають передінвестиційну, інвестиційну, експлуатаційну і ліквідаційну стадії його реалізації. Як бачимо, акцент робиться на основних фазах реалізації проекту, але потрібно пам'ятати, що кожна фаза, у свою чергу, складається із взаємопов'язаних дій та заходів конкретного спрямування. У працях В. П. Савчука [8] інвестиційний проект визначений як спеціальним чином оформлена

Таблиця 4

Порівняльна характеристика підходів до оцінки нематеріальних активів [6]

Характеристика підходів до оцінки	Підхід до оцінки нематеріальних активів		
	Витратний	Порівняльний (ринковий)	Дохідний
Методи оцінки нематеріальних активів	1. Метод вартості заміщення. 2. Метод відновлювальної вартості. 3. Метод історичних витрат	1. Метод прямого аналізу порівняння продажів. 2. Метод якісного аналізу для коригування даних. 3. Метод параметричної оцінки	1. Метод переваги у прибутку. 2. Методи переваги у видатках (метод виграшу в собівартості, метод «звільнення від роаялті», метод виділення частки прибутку, що припадає на нематеріальні активи, метод опціонів)
До чого прирівнюється вартість оцінюваних нематеріальних активів	До витрат на створення співставного по корисності нематеріального активу	До найбільш імовірної на визначеному сегменті ринку ціни співставного по корисності нематеріального активу, що продається в умовах чистої угоди	До доходів від використання тих нематеріальних активів, що оцінюються
Основні переваги підходу	Універсальність (може бути застосованим до будь-яких нематеріальних активів (у тому числі нових))	Є найбільш точним за умови достатнього обсягу ринкової інформації	Універсальність (може бути застосованим до будь-яких нематеріальних активів, що приносять економічну вигоду)
Основні недоліки підходу	Оцінка, отримана за допомогою такого методу, рідко відповідає дійсній вартості нематеріальних активів	Може бути застосованим лише до нематеріальних активів, щодо яких існує достатньо розвинений активний ринок	1. Складність отримання необхідної інформації. 2. Широке застосування даних, отриманих на основі прогнозів та експертним шляхом
Основні сфери переважного застосування підходу	Може застосовуватися як додатковий метод з метою коригування даних, отриманих з використанням інших підходів, а також у ситуаціях неможливості використання останніх	1. Незначна віддаленість продажу аналогів нематеріальних активів в умовах чистої угоди від моменту оцінки. 2. Наявність повної інформації про ринкові ціни на оцінювані види нематеріальних активів	Може застосовуватися за умови можливості одержати інформацію про доходи, що будуть отримані в результаті використання нематеріального активу, що оцінюється

пропозиція щодо зміни діяльності підприємства, яка переслідує певну мету. Проте такого роду пропозиція повинна базуватися на обґрунтованому комплексі законних дій, спрямованих на досягнення певних цілей з використанням наявних ресурсів. У цьому аспекті важливо врахувати таку особливість, як лімітованість кількості необхідних ресурсів.

Паливно-енергетичні ресурси завжди суттєво впливали на розвиток суспільства, який залежить від обсягів їх покладів та видобування. За дослідженнями вчених, обсяги видобування рідких вуглеводнів практично досягли максимуму, і не пізніше 2020 р. слід очікувати кардинальну зміну цін на нафту [9]. Це означає, що подальше зростання видобування у вартісному еквіваленті можливо лише внаслідок стрімкого зростання цін. Щодо України, то пік Хаберта у видобуванні нафти було пройдено ще в 1970 р. Тому життєво необхідно проводити пошук альтернативних джерел енергії, у тому числі поновлювальних.

Для реалізації проектів з виробництва біопалива необхідні фінансові ресурси, які неможливо залучити без зацікавленості інвесторів. Тому необхідно розробити методіку визначення основних показників інноваційно-інвестиційних проектів з виробництва поновлювальних палив. До критичних параметрів зазначених проектів слід віднести значення радіусу дії заводу, коли досягають мінімально прийнятних значень індекс прибутковості та внутрішня норма рентабельності, а чистий приведенний дохід сягає максимальної величини та перевищує точку беззбитковості.

Ефективність проектів з виробництва біопалива можна оцінювати за допомогою системи показників, побудованих на грошовому потоці, який обумовлений експлуатацією виробництва [10].

ВИСНОВКИ

Дослідження та аналіз методіки оцінки нематеріальних активів свідчить про недостатність визнання в обліку створених об'єктів права інтелектуальної власності за вартістю, що враховує здійснені прямі витрати. Така оцінка може суттєво відрізнятись від вартості аналогічних об'єктів у разі їх надходження за справедливою вартістю, що не сприяє об'єктивній оцінці активів підприємства в ринковому середовищі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухгалтерський облік та оподаткування : навч. посіб. / Хом'як Р. Л., Лемішовський В. І., Восьяло В. І. та ін. ; за ред. Р. Л. Хом'яка, В. І. Лемішовського. – [6-те вид.]. – Львів : Інтелект-Захід, 2009. – 1200 с.
2. Філіппова С. В. Формування конкурентоспроможності економіки регіону Українського Причорномор'я : монографія / С. В. Філіппова, О. С. Балан. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2012. – 492 с.
3. Закон України «Про альтернативні види палива» № 1391-IV : редакція від 05.04.2015 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>

4. **Ткаченко Н. М.** Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. М. Ткаченко. – [3-тє вид.]. – К. : Алерта, 2008. – 926 с.

5. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні» № 1992-IV, зі змінами та доповненнями від 9 вересня 2004 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

6. **Скляр І. Д.** Проектне фінансування: конспект лекцій / Уклад. : І. Д. Скляр, В. М. Боронос ; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2008. – 77 с.

7. **Балан О. С.** Управління процесом прийняття інвестиційних рішень на підприємствах виробничої сфери : монографія / О. С. Балан. – Одеса : ВМВ, 2014. – 420 с.

8. **Савчук В. П.** Оценка эффективности инвестиционных проектов : учебник / В. П. Савчук. – М. : Изд. «Лори», 2002.

9. **Бубняк І. М.** Управління грошовими потоками підприємства / І. М. Бубняк // Фінансовий менеджмент. – В-во НУА, 2010. – С. 66.

10. **Лисиця Л. В.** Класифікація інвестиційних проектів як теоретичне підґрунтя процесу інвестування / Л. В. Лисиця // Управління розвитком. – 2013. – № 18. – С. 126–128.

REFERENCES

Balan, O. S. *Upravlinnia protsesom pryiniattia investytsiinykh rishen na pidpriemstvakh vyrobnychoi sfery* [Management of investment decisions in enterprises production sphere]. Odessa: VMV, 2014.

Bubniak, I. M. "Upravlinnia hroshovymy potokamy pidpriemstva" [Cash Management business]. *Finansovyi menedzhment* (2010): 66-.

Filyppova, S. V., and Balan, O. S. *Formuvannia konkurentospro-mozhnosti ekonomiky rehionu Ukrainskoho Prychornomor'ia* [Formation of competitiveness of the regional economy Ukrainian Black Sea]. Odessa: Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2012.

Khomiak, R. L. et al. *Bukhhalterskyi oblik ta opodatkuvannia* [Accounting and taxation]. Lviv: Intelekt-Zakhid, 2009.

[Legal Act of Ukraine] (2004). <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/139114>

Lysytsia, L. V. "Klasyfikatsiia investytsiinykh proektiv iak teoretychne pidgruntia protsesu investuvannia" [Classification of investment projects as the theoretical basis of the investment process]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 18 (2013): 126-128.

Savchuk, V. P. *Otsenka effektivnosti investitsionnykh proektiv* [Evaluating the effectiveness of investment projects]. Moscow: Lori, 2002.

Skliar, I. D. *Proektne finansuvannia* [Project financing]. Sumy, 2008.

Tkachenko, N. M. *Bukhhalterskyi finansovyi oblik, opodatkuvannia i zvitnist* [Accounting financial accounting, tax and reporting]. Kyiv: Alerta, 2008.